

आपणाला काय करता येईल - एक प्रकट चिंतन

४५ - आणखी चिंतन

अखिल भारतीय कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघाची सहा महिन्यातून एकदा होणारी बैठक, पुण्यामध्ये दिनांक २५.१२.२००७ या दिवशी झाली. सुमारे २१-२२ 'कऱ्हाडे ब्राह्मण संघ' सध्या अस्तित्वात आहेत. प्रत्येक संघाकडून दोन प्रतिनिधी उपस्थित असावेत; अशी कल्पना होती. पुणे - सातारा - नागपूर - डोंबिवली - ठाणे वगैरे ५-६ संघांचे प्रतिनिधी हजर होते.

या बैठकीसाठी मला आमंत्रण होते. कऱ्हाडे व्यक्तिमत्त्वांविषयी, संघाच्या कार्यात आणखी काय व कसे कार्य करता येऊ शकेल; याविषयीचे माझे विचार सर्व प्रतिनिधींसमोर मांडण्यासाठी मला तिथे निमंत्रित करण्यात आले होते. माझ्या विचारांचे एक टिपण मी तयार करून नेले होते. 'संपर्क'च्या माध्यमातून जवळ-जवळ प्रत्येक लोकांपर्यंत व अनेक कऱ्हाडे व्यक्तींपर्यंत ते विचार पोहचवावेत असा विचार; या 'प्रकट चिंतनाचा' आहे. हा विचार संघशः व व्यक्तिशः आपण जे आहोत व जसे असायला हवे आहोत; त्याबद्दलचा आहे; आणि याचा उद्देश, चांगले अधिक गतिमान् चांगले असावे; हाच आहे. दोषमूलक दृष्टीने पाहून, टीका करत रहाणे हा उद्देश नाही आहे. किंबहुना याचमुळे विचारवान पदाधिकार्यांनी मला निमंत्रित केले असावे. माझे मुद्दे आता यापुढे अनेकांच्या विचारार्थ पुढे मांडीत आहे.

१. सध्याच्या संघांचे स्वरूप, लोकांनी दिलेल्या देणग्यांचा त्यांच्या इच्छांनुसार विनियोग करणारे माध्यम, हे उरलेले आहे.

२. अशा संघीय भावनेने प्रेरित झालेल्या व्यक्तींमध्ये संघांतील सर्वांकरिता व्यवहार्य कल्पना मनात उत्पन्न होण्याचे कार्य गतिमान स्वरूपात लागते ते राहिले नाही. त्यामुळे एक प्रकारचे वार्षिक

कार्य..... करित रहाणारी संघटना हे स्वरूप उरलेले दिसते.

३. त्या त्या विशिष्ट शहरात, किंवा जिल्ह्याच्या ठिकाणी कार्यरत असणारांजवळ, त्या जिल्ह्यातील, किमान त्या शहरातील गुणवान, बुद्धिमान, कर्तबगार कऱ्हाडे व्यक्तींच्या नावांची त्यांच्या कार्यक्षेत्रावरहुकूम आवश्यक असणारी माहितीही संग्रहीत केलेली नाही. अपवाद दोन संघांचा, केरळ राज्यातील कासारगोड जिल्ह्यातील आगलपाडी इथल्या संघाने पश्चिम किनारापट्टीवरील केरळ-कर्नाटक-गोवा इथल्या कऱ्हाडे व्यक्तींची माहिती देणारी दोन पुस्तके प्रसिद्ध केली आहेत. संघाचे सभासदही नसलेल्या व्यक्तींची माहितीही यात मिळते. कोल्हापूर संघाने सभासदांविषयी माहिती देणारे पुस्तक प्रसिद्ध केलेले आहे.

४. मुळात व्यक्तिशः व संघशः एकप्रकारची घुसमट उत्पन्न करू शकणारी उदासीनता, आम्हा पूर्ण व्यापूनही दहा अंगुळे उरल्यासारखी दिसते. याचे कारण काय असावे; याचा विचार करताना चालुक्य, यादवांचा काळ, शिलाहार, अदिलशहा, श्रीशिवाजी महाराजांच्या काळापासून शासकीय पदांवर कार्यरत असणाऱ्या कर्तबगार, तलवार-बहादूर, सरळ मार्गी कऱ्हाडे व्यक्तिमत्त्वांनी खूप वतने व मानमरातब मिळविले. त्यामुळे खोत-जमीनदार असा तुलनेने सुखी म्हणता येणारा व्यक्तींचा वर्ग, त्यांच्या कल्पनांनुसार, त्यांच्यात उत्पन्न झालेले विभिन्न रूपांचे अहंकार असलेला; आणि दुसरा पौरोहित्य, वैदिक शास्त्री पंडितांचा म्हणजे तुलनेने तेवढा सुखी नसलेल्यांचा वर्ग असे दोनच वर्ग शेकडो वर्षे कऱ्हांड्यामध्ये होते. समाजाचा कार्यप्रवण असा कणा मानण्यात येणारा मध्यमवर्ग विसाव्या शतकाच्या उत्तरार्धात तयार

झाला. कऱ्हाडे व्यक्तींमधे भिक्षा मागून उदरनिर्वाह करणारे कोणीही नव्हते. याचा परिणाम शेवटी आत्मसंतुष्टता, मला काय त्याचे, ही वृत्ति-प्रवृत्ती असलेल्या वर्गाचे प्राबल्य तयार होण्यात होते. म्हणून ही उदासीनता असावी.

५. अनेक संघांकडे सभासदांची संख्या हजारांच्यावर, काहींकडे हजाराच्या आसपास अशी आहे. संघकार्य चालविण्यासाठी, समर्पित वृत्तिप्रवृत्तीचे कार्यप्रवण व कार्यकुशल लोक दीर्घकालासाठी, निरंतर कार्य करणारे लागतात. जे कार्य आपण करतो, त्यावर पूर्ण श्रद्धा असलेल्या निःस्वार्थी व निरहंकारी लोकांची गरज संघाला नित्य असते. संघकार्य चालविणे हे एक खडतर व्रत आहे. इथल्या चांगल्या कार्याकरिता तुम्हाला कदाचित शाबासकी मिळणार नाही; परंतु इतर अनेकांच्या भल्यामध्ये माझे कल्याण दडलंय; ही भावना दृढतर असेल, तर हे व्रत करणे कठीण नाही.

६. अनेक संघांमध्ये असे कार्यकुशल, समर्पित वृत्तीचे लोक सुदैवाने भेटले. म्हणूनच असे संघ जुनी कात टाकून वेगाने पुढे आले हे ही खरं आहे. रत्नागिरी-डोंबिवली-पुणे-कोल्हापूर इथल्या संघांबाबत हे सांगता येईल.

७. संघामध्ये २-४ माणसे कार्यशील, त्यातला एखादा सत्ताकेंद्र (न्यूक्लियस) सांभाळणारा बाकी सर्व माणसे पदांचे अधिकारी अशी स्थिती झाली की संघाचे कार्य व्यक्तिकेंद्रित होते; आणि अशा व्यक्ती, हातात सतत सत्ता रहावी या दृष्टीनेच विचारप्रवण झाल्या की व्यक्ति-केंद्रित असे संघाचे स्वरूप होते. ते संघातील सभासदांच्या प्रत्येकाचे कार्य आहे; असे कोणालाच वाटत नाही.

८. यानंतर मग प्रवास सुरू होतो चिकटून राहण्याच्या अहंकारी वृत्तिप्रवृत्तीचा! निवडणुकांचा कालावधी कसा लांबवता येईल? सभासदांची उपस्थिती कमीतकमी कशी राहिल; संघाचे कार्य

वार्षिक एक दोन दिवस धार्मिक कार्य करून टाकण्याइतपत कसे राहिल ... इतपत सर्व काम चालतात का काय, असे वाटावे; अशा रीतीने सुरू राहते.

९. यामुळे हजारांवर सभासदांच्या संघाचे कार्य करणारी कार्यकारिणी, संघाच्या पाच ते दहा टक्के सभासदांनी निवडलेली असते. याबद्दल गंभीरपणे; कोणीही, कोठल्याही पातळीवर कसलाही विचार करताना आढळत नाही.

१०. संघाचा वार्षिकोत्सव घरातील आबालवृद्ध - तरुण-तरुणींसह सर्वांनी उपस्थित राहून सकाळी आठ साडेआठ पासून ते पहाटेपर्यंत अनेकनेक कार्यक्रमांनी समृद्ध असा, केवळ केरळातील आगळपाडीचा संघ पार पाडतो. तिथे दर दोन वर्षांनी नवीन अध्यक्ष येतो आणि प्रत्येक अध्यक्षाला योगदान गुणात्मक आणि संख्यात्मक दोन्ही दृष्टींनी वाखाणण्यासारखे आहे. तिथले कऱ्हाडे ब्राह्मण संघाचे कार्यालय साडेबारा हजार चौरस फूट बांधकामाचं आहे. दोन हॉल प्रत्येकी पाच हजार चौरस फुटांचे आहेत. शेतकीप्रधान असलेल्या आपल्या बांधवांना जे जमले ते येथे आपणाला का जमू नये? याचा विचार मला अस्वस्थ करतो.

११. मी एकूण सात संस्थांचा आश्रयदाता सभासद आहे. वार्षिक अहवाल क्वचित एखाद्या संघाचा येतो. याविषयीच्या पत्रव्यवहाराला उत्तरच नसते. फोन करून कोणी भेटले तर "आम्ही सर्व काही तुम्हाला पाठवित असतो. तुमचे एकही पत्र आम्हाला आलेले नाही". संघासाठी आपुलकीने कार्य करणारे त्याच शहरातले रिटायर्ड असे २-४ लोक एक-दोन तास संघासाठी देऊ शकणारे भेटले तर गोरखपूरप्रमाणे पगारी नोकरदारांपेक्षा चांगले कार्य होईल असे वाटते.

१२. संघाच्या गतिमान सुधारणेच्या दृष्टीने, व्यवहार्य अशा नवनवीन कल्पना आपल्यामध्ये

उत्पन्न व्हायला हव्यात. हे आपसूक होणारे कार्य थांबले असेल; तर संघाच्या कार्यकारिणीचे कोणतेही पद अडवून ठेवणे, त्याकरिता अहंकार जोजवणे यासारखे कार्य थांबवायला हवे.

१३. आपणाला आजच्या काळात प्राधान्याने अनेक गोष्टी करता येतील. यातली अनेक कामे 'कऱ्हाडे ब्राह्मण संघाला' केवळ सभासदांसाठीच नव्हेत तर सभासद नसणाऱ्या कऱ्हाडा व्यक्तींसाठीही करता येणारी आहेत. निदान या निमित्ताने आपणापुढे कार्याचा केवढा मोठा पर्वत खडा आहे याचेकडे एक दृष्टी टाकता येईल! विचार करता येईल!

- अ) प्रत्येक संघाच्या कार्यक्षेत्रातल्या व्यक्तींची माहिती एकत्र करून ठेवणे गरजेचे आहे. १९३१ पासून शासकीय जातिनियम नोंदणीच होत नाही, म्हणून निदान आपल्या प्रत्येक संघाने हे काम हातात घ्यायला हवे आहे.
- आ) त्या त्या घराण्याच्या ऐतिहासिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक स्रोतांची माहिती असणेही आवश्यक आहे.
- इ) आपल्या घरातल्या कर्तबगार गुणी व्यक्ती बाबतही प्रत्येक घरातून नोंद ठेवणे गरजेचे आहे. हा विचार बिंबवणे महत्त्वाचे आहे.
- ई) यामुळे कऱ्हाड्यांची नक्कीची संख्या, त्यांची सांस्कृतिक, सांपत्तिक स्थिती याची कल्पना संघाला असू शकेल.
- उ) सर्वांचे सध्याचे व्यवसाय, उत्पन्नाचे स्रोत, बाहेरून कोणत्या मदतीची आवश्यकता अशी सर्व माहिती एकत्र हवी.
- ऊ) 'पारशी' समाजामधे एकही व्यक्ती भीक मागणार नाही अशी त्यांची प्रतिज्ञा होती. आपणही; अशा कमनशिबी, गरजू पण होतकरू, बुद्धिमान कऱ्हाड्यांची, संतस्त

बांधवाची नोंद आपल्याडे होईल असे काही करूया!

- ए) यामुळे आपल्याला केवढे मोठे कार्य आपल्या समाजासाठी करायचे आहे याची कल्पना येईल. माझ्या स्वप्नातल्या संघापुढे असे कार्य-विभाग हवे आहेत.
- १) नोकरी धुंडाळणाऱ्या कऱ्हाडे व्यक्तीसाठी मदत करणारा विभाग.
- २) आधाराची गरज असणाऱ्या कमनशिबी कऱ्हाडा व्यक्तीसाठीचा विभाग. सर्व कऱ्हाड्यांना संघ माझा वाटायला हवा.
- ३) परदेशी शिक्षणासाठी जाणाऱ्या कऱ्हाडा मुलां-मुलींना मदत करणारा विभाग.
- ४) भयग्रस्तांची भीती घालवणारा विभाग.
- ५) विवाहासाठी मदत करणारा विभाग (अनेक संघांजवळ हा विभाग आहे).
- ६) वृद्ध - परित्यक्तांसाठी कर्तव्य भावनेने काम करणारा विभाग.
- ७) अनेक घरातून हल्ली वृद्ध एकेकटे असतात, अशा आपल्याच जातीतील व्यक्तींना मदतीची गरज आहे अशांसाठी एक विभाग.
- ८) व्यवसाय मार्गदर्शनासाठी संधी-सोयीबाबत मार्गदर्शन करणारा विभाग.
- ९) अत्यंत गरिबांना आधार देऊ शकणारा विभाग.
- १०) माध्यमातून जातीतील व्यक्तींविषयी वा जातीविषयी अवमानास्पद येणाऱ्या लिखाणाची नोंद घेऊन त्याला जशास तसे उत्तर देणारा विभाग.
- ऐ) संघाकडे काही चौकशी करण्यासाठी, विनंती करण्यासाठी होणारा पत्रव्यवहार एक संधी म्हणून पहावा. त्याला उत्तरच न देणे, हे कार्यालय बाळगून असणाऱ्या कोणत्याही संस्थेला शोभादायक नसते. ही सांस्कृतिक व

सांकेतिक जाण निर्माण होणे गरजेचे आहे. अशा व्यक्तीकडे 'टीका करणारा' अशा तिरस्कारमूलक भावनेने पाहू नये. अशा व्यक्तीही आपल्याच आहेत; ही भावना वाढवली तर अशा व्यक्तींचाही संघासाठी उपयोग करून घेता येईल.

ओ) प्रतिवर्षाच्या अहवालातली ३-४ पाने कोरीच जातात. त्यांचा उपयोग ज्ञातीतील अनेक कर्तबगार, बुद्धिमान व्यक्तींचा परिचय करून देण्याने करता येईल. रत्नाला रत्न म्हणण्याने आपले नुकसान काहीही नसते. आपण रत्नपारखी ठरतो! आपला कुपोषित अहंकार थोडा वेळ बाजूला ठेऊनही, आपण हे काम करू शकतो. हे आपल्या पदाची शोभा वाढवणारे ठरेल!

औ) अहवाल लिहिताना तो कोणी वाचणारा असतो, त्यातून तुमच्या अंतर्मनाची परीक्षा करणारा कोणी वाचक असू शकतो याची जाण ठेवायला हवी. 'आम्ही कोण म्हणोनि काय पुसता' असा अव्यवहार्य व असमंजस अहंकार नसावा.

अं) आपण कऱ्हाडे लॉबिंग करीतच नाही. नामवंत कऱ्हाड्यांना पुरस्कार न देण्याकरिता प्रयत्न करणारे, कऱ्हाड्यांची नावे मुद्दाम होऊन सातत्याने 'कऱ्हाडे' वाटणार नाहीत अशी छापणारे, त्यातून कऱ्हाड्यांचे जमल्यास फ्रस्ट्रेशन वाढवणारे माध्यमातील लोकांचे अनंत उद्योग सतत छुपेपणाने चाललेले असतात. ते एकतर आपणाला समजत नसावेत किंवा आपण दुर्लक्ष करीत असावे, दोन्ही वाईट आहे. वृत्तपत्र नीट वाचत गेल्यावर अशा प्रकारच्या उद्योगांची कल्पना येते.

अः) कऱ्हाडे ज्ञातीतील संपन्न व श्रीमंत गुणवत्ता असलेल्या लोकांना आपणच विचारीत नाही;

असे कदापि होता कामा नये. संघातर्फे म्हणून दिली जाणारी अनेक बक्षिसे व शिष्यवृत्त्या बाबाभट्ट पाध्ये, मारोपंत पराडकर, वि. स. खांडेकर, दुर्गा भागवत, इंदिरा हळबे, वा. ग. चिरमुले, श्री. गोळवलकर गुरुजी अशा प्रातःस्मरणीय व्यक्तित्वांना का देता येऊ नये? ढवळे - किल्लोस्कर - पैदारकरांच्या संस्थांना शंभर वर्षे होऊनही आपल्याकडे त्यांचेसाठी कौतुकाचा एखादा शब्दही अहवालात येत नाही. अशांना कमीतकमी एखादे पत्र तरी पाठवून आपण त्यांच्या गुणांचे कौतुक करण्याची संधी घेऊ शकतो. पराडकर, तुषार खांडेकर, अमेय श्रीखंडे, स्वानंद किरकिरे यांचे पराक्रम ऐकून, वाचूनही आपण त्यांना एखादं पत्रही का पाठवू नये?

क) आपल्या भागातले कोण कऱ्हाडे कर्तबगार ठरले? त्यांचा साधा उल्लेखसुद्धा अनेक नवीन युवामंडळींना मार्गदर्शक ठरेल. आपल्या अहवालातली पाने कोरी जातात पण अशा लोकांचा उल्लेखही आपण चुकूनही करणार नाही.

ख) बुद्धिमान-गुणवान-कर्तबगार कऱ्हाडा मंडळी त्या त्या संघाच्या कार्यक्षेत्रात असूनही आपणाला माहित नसावी यासारखे दुर्दैव नाही. त्यांना प्रसिद्धी नको परंतु अशांचे गुण आपण जाणले तर आपण निरहंकारी व गुणज्ञ ठरू याची खात्री बाळगूया. या सर्वांची माहिती संघाजवळ हवीच.

ग) कऱ्हाडे व्यक्तिमत्त्वांची ओळख करून देणारा माझा प्रोजेक्ट व त्यासंबंधीची माहिती ७०-८० शब्दातली - पाच कऱ्हाडे ब्राह्मण संघांना विनवूनही, त्यांच्या अहवालात तीन संघातर्फे छापली. आमच्या दुर्दैवाने इतरांनी परावृत्त केले असावे.

घ) मुंबई संघाने मला बोलावूनही, स्वतःचा

५१
वार्षिक समारंभ समाप्त झाल्यावर, तसे खत्री
करून नंतर ज्या गोंधळात, 'पुण्याहून हर्डीकर
म्हणून कोणी आलेत, त्यांना काही
सांगायचंय' असे माझ्यासंबंधी सांगून मला
व्यासपीठावर बोलावले. त्यांच्या कार्यक्रमात,
त्या कार्यक्रमाचा एक भाग म्हणून त्यांना
कऱ्हाड्यांविषयी हर्डीकर करित असलेले कार्य
समजावण्याचे कार्यात त्या संघाचे योगदान
करावेसे वाटलेच नाही'. हर्डीकर आमचा
नाहीच जणू!

च) आपल्यातले एक ख्यातनाम योगी पुरोहित
स्वामीनी समाजाचे तीन दुर्गुण सांगितले
आहेत.

५२
"कुजका व्यक्तिद्वेष, हलकट जात्रमत्सर, क्षुद्र
दोषैक दृष्टी". आपण या दोषांपासून मुक्त राहू
या. या दोषांची साथ आपणाला नको.

१४) कृपया माझे विचार नीट समजून घ्यावेत.
आपण सर्वचजण त्या त्या संघात मोठे कार्य करित
आहात; पण चांगले अधिक चांगले कसे करता
येईल; याबाबतचे हे माझे विचार आहेत. ते त्याच
पातळीवर व सहानुभूतीने समजून घ्यावेत ही नम्र
विनंती. आपण सर्वांनी ही वेबसाईट जरूर पहावी.

www.thekarhadaa-org

www.thekarhadaa-org

अवधूत हर्डीकर,

१६ ए, गणेश कृपा सोसा., परमहंसनगर,
पौड रोड, पुणे ४११०३८.